

ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

УДК 327. 8

Трушковський О.І.*

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЄННО-ТЕХНІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

The article analyzes documents and modern scientific approaches to a military-technical policy of Ukraine and other advanced countries of the world.

У сучасному світі, крім посилення глобалізаційних тенденцій і перетворень у системі світового устрою, чітко проявляється вплив чинника військової техніки й технологій як на світовий політичний процес, так і на політичні процеси окремих держав. Сьогодні в рішенні найбільш важливих політичних проблем у рамках світової політичної системи так чи інакше задіяний потужний інструмент – воєнно-технічна політика (ВТП). В низці розвинутих держав, таких, як США та Російська Федерація, успішно реалізується політична практика використання експорту зброї, військової допомоги, як ефективного засобу вирішення економічних, соціальних, політичних та інших завдань. Деякі держави вирішують важливі політичні завдання, навпроти, за допомогою імпорту озброєнь, як це традиційно роблять Ізраїль, Японія. Таким чином, стає зрозуміло, що ВТП й сформований нею світовий ринок озброєнь не тільки займають істотне місце в глобальному політичному процесі, але й найчастіше здатні визначати його розвиток. В Україні ВТП, на жаль, не має чітко виражених ознак і визначень у нормативно-правовому полі. В свою чергу Міністерство оборони України здійснює діяльність у воєнній, воєнно-політичній, воєнно-технічній, воєнно-економічній та інших сферах. Тому проблеми ВТП України безпосередньо пов'язані та впливають на зміст завдань Міністерства оборони України.

У зв'язку з цим, метою нашої статті є аналіз та узагальнення основних підходів науковців до реалізації воєнно-технічної політики щодо військово-технічного співробітництва з тим, щоб врахувати теоретичні та практичні їх здобутки для вдосконалення воєнно-технічної політики України та її впливу на сферу оборони.

Складовою частиною загальної політики держави, певних соціальних сил і спеціально сформованих ними інститутів влади є воєнна політика, яка безпосередньо пов'язана зі створенням воєнної організації країни та спрямована на підготовку і застосування засобів збройного насильства для досягнення політичних, тих або інших класових, національних і загальнолюдських цілей, для ведення війни, силового тиску й протидії. Головною її метою є зміцнення військового потенціалу країни, забезпечення її суверенітету, територіальної цілісності, а також національної, регіональної й міжнародної безпеки. На певному тимчасовому інтервалі вона знаходить конкретне вираження у військовій доктрині, військовій стратегії й практиці військового будівництва, реалізуючись за їх допомогою. Воєнно-технічна політика, в свою чергу, складова частина воєнної й

* ад'юнкт Воєнно-дипломатичної академії

економічної політики держави, що забезпечує безпеку й оборону, є основним елементом національної науково-технічної й технологічної політики щодо розробки, модернізації й закупівлі сучасного озброєння і військової техніки для оснащення ними збройних сил (ЗС) та інших державних військових формувань.

Діяльність політичних суб'єктів (держави, політичних партій, рухів і т.п.) по виробленню й реалізації системи практичних заходів з метою впливу на економічний стан суспільства є економічна політика. Її суб'єктом виступає політична влада, різні політичні структури, а об'єктом впливу є економічна система в цілому та окремі її ланки. Зростаючі потреби збройних сил, складності розробки та виробництва сучасного озброєння та воєнної техніки, необхідність накопичення матеріальних засобів для забезпечення нових військових формувань під час мобілізації, складність переведення економіки на виробництво за планами військового часу викликають необхідність постійної наявності й удосконалення воєнної економіки.

ВТП, насамперед, охоплює діяльність органів державної влади, пов'язану з вирішенням питань оснащення ЗС системами озброєнь, військовою і спеціальною технікою. Вона спрямована на всебічне, скоординоване вирішення комплексу проблем оснащення ЗС сучасним озброєнням і воєнною технікою та забезпечення кількісно-якісної відповідності технічної оснащеності ЗС військово-політичній обстановці, що складається, і воєнним цілям держави з урахуванням економічних, демографічних та інших можливостей країни. Головними її об'єктами виступають ЗС і воєнно-промисловий комплекс. Пріоритети ВТП, як правило, не в явному вигляді, визначаються в різних офіційних документах, перспективних планах і державних цільових програмах розвитку і підпорядковуються за характером і спрямованістю цілям і завданням воєнної політики держави.

Аналіз проблем, пов'язаних з ВТП України, та спроби впорядкувати цю царину в наукових працях роблять як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Так, В. Горбулін, В. Зубарев, П. Скурський, С. Химченко розглядають цю проблему через проблему становлення та розвитку системи стратегічного планування, координації та контролю діяльності органів сектору безпеки в Україні, неузгодженості та недосконалості Державних програм розвитку озброєння й військової техніки, реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу, а також аналізують світовий досвід формування військово-технічної та військово-промислової політики [1]. Вони роблять висновок, що вітчизняна нормативно-правова база у сфері стратегічного оборонного планування, зокрема, з формування та реалізації державної військово-технічної та військово-промислової політики, потребує подальшого вдосконалення з урахуванням апробованих у світовій практиці підходів і механізмів. Водночас підкреслюють про те, що в Україні існує позитивний приклад створення цілісної системи прогнозних і програмних документів у сфері соціального та економічного розвитку України, такий, як Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України».

Стан і проблеми розбудови ЗС України досліджують в своїх працях О. Маначинський, В. Онищенко, М. Онищук, Є. Пронкін, А. Соболев, які вперше представили проблему розбудови ЗС України та ВТП, як комплексну і багатоаспектну, запропонували підходи до її вирішення [2]. Вони вважають, що оборонна спрямованість воєнної політики України, відмова від однозначного вибору постійних напрямків воєнних загроз, визнання можливості їх виникнення на будь-якому напрямку та неможливість всюди бути однаково сильними зумовлює вимоги до її ЗС. Для забезпечення державної безпеки України, яка має

значну довжину сухопутних кордонів з великою кількістю суміжно-прилеглих держав, її ЗС повинні бути високомобільними, здатними забезпечувати своєчасне зосередження та розгортання необхідних угруповань військ на небезпечних напрямках для відбиття агресії противника. У ВТП магістральним напрямком повинно бути створення високоефективних засобів збройної боротьби, з довгим життєвим циклом і перспективою модернізації. Першочергової підтримки потребують розробки "критичних технологій" та технологій подвійного призначення.

Основні напрями реалізації оборонної політики України розглядав А. Семенченко через здійснення системного аналізу щодо визначення основних чинників, які впливають на реформування воєнної сфери та визначення головних пріоритетів розвитку сектора безпеки України в контексті європейської та євроатлантичної інтеграції [3]. За його висновками, реформа Збройних Сил України - лише складова частина реформи сектора безпеки, яка включає правові, соціальні, економічні та інші чинники, що сприяють здійсненню реформи. Тобто, це також питання взаємодії суспільства та сектора безпеки, залежність ресурсного забезпечення військової реформи від сучасного і перспективного стану української економіки, проблеми оборонного комплексу, військово-технічного співробітництва тощо. Свої дослідження він зосереджує у напрямі розробки методичного підходу до формалізації процесу стратегічного планування у сфері забезпечення національної безпеки та концепції комплексної моделі стратегічного планування у цій сфері.

Думку щодо неможливості дослідження зовнішньої політики України на основі реалістичної або етнічно-детерміністської теорії, оскільки вони не пояснюють приклади вибіркової участі України в процесах військово-політичної та економічної інтеграції на Заході та пострадянському просторі, висловлює в своїй праці американський вчений В. Чуковський [4]. Американська дослідниця Дж. Мороні застерігає застосовувати теорії міжнародних відносин до дослідження зовнішньої політики України [6], оскільки ці теорії застосовані до існуючих, ефективно діючих держав, до яких Україна, як і інші посткомуністичні країни, не належить з огляду на властиві їм процеси державотворення. П. Д'Аньєрі (дослідник зі США) вважає, що реалізм і лібералізм, загалом, та аналіз зовнішньої політики, зокрема, не застосовні до дослідження української зовнішньої політики, оскільки в цих теоретичних моделях не враховуються чинники націоналізму та національної ідентичності. Він зазначає, що розгляд української зовнішньої політики в глобальному контексті є складною задачею, оскільки вона зумовлюється чинниками, які, здається, ігноруються у більш широкому дослідженні міжнародних відносин та зовнішньої політики у світі [5].

Дослідники Т. Кузьо і М. Молчанова у своїх працях розглядають теоретичні та порівняльні перспективи української зовнішньої та безпекової політики, зосереджують увагу щодо впливу на формування та реалізацію зовнішньої політики України як структурних чинників, внутрішніх питань державотворення, так і суб'єктивних і біхевіористських чинників, як націоналізм, національна ідентичність, ідеологія, політична культура, розбудова держави, партійна політика та персоналії політичних лідерів.

Ще багато науковців досліджують різні напрями та підходи до наукового обґрунтування формування та реалізації ВТП України. В той же час питання впливу ВТП на сферу оборони та її розгляд з точки зору інтересів Міністерства оборони України мало досліджені.

Висновки. Значення ВТП у сучасних умовах суттєво зростає. Це пояснюється тим, що ЗС України знаходяться у стадії реформування і розвитку та мають багатовекторні

напрями співпраці з НАТО та державами колишнього СРСР, зокрема Російською Федерацією. Це спонукає до пошуку нових нестандартних шляхів ведення ВТП що потребує ретельного дослідження та наукового обґрунтування.

По перше, вона на сьогодні здійснюється несистемно і непослідовно. Нормативно-правова база в її сфері не дає змогу ефективно працювати із західними компаніями та організаціями, у державі немає закону про військово-технічне співробітництво, не налагоджено торгівлю технологіями, недосконалий внутрішній ринок оборонної продукції. Усе це створює передумови для відставання України як на ринку, так і в галузі модернізації своїх ЗС і відставання самого оборонно-промислового комплексу. По друге, дослідження джерельної бази ВТП та наукове обґрунтування її залежності та впливу на різні сфери діяльності держави, сфери Міністерства оборони України стане основою розроблення науково-методичних рекомендацій щодо вдосконалення та систематизації ВТП України.

Перелік використаних джерел

1. Військово-технічна та військово-промислова політика України: проблеми формування та реалізації / Горбулін В. П., Зубарев В. В., Скурський П. П., Химченко С. М. – К., 2009. – 5 с. – Національна безпека: український вимір № 3 (22), 2009
2. Збройні Сили України: стан та проблеми розбудови / Маначинський О. Я., Онищенко В. Ф., Онищук М. І., Пронкін Є. К., Соболев А. А. – К.: Національний ін-т стратег. дослід., 1994. – Вип. 27. - С. 16.
3. Семенченко А.І. Основні напрями реалізації оборонної політики України / Семенченко А.І. // Державне управління: теорія та практика: Електрон. фах. вид. НАДУ. – 2006. – № 1(3). – Режим доступу до журн.: <http://www.academy.gov.ua/ej3/index.html>
4. Chudowsky V. The Limits of Realism: Ukrainian Policy toward the CIS / Kuzio T., Molchanov M., Moroney J.D.P. (eds) // Ukrainian foreign and security policy: theoretical and comparative perspectives. – Westport: Praeger, 2002. – P. 11-35.
5. D'Anieri P.J. Constructivist Theory and Ukrainian Foreign Policy / Kuzio T., Molchanov M., Moroney J.D.P. (eds) // Ukrainian foreign and security policy: theoretical and comparative perspectives. – Westport: Praeger, 2002. – P. 37-55.
6. Moroney J.D.P. Ukraine's Foreign and Security Policy: Theoretical and Comparative Perspectives / Kuzio T., Molchanov M., Moroney J.D.P. (eds) // Ukrainian foreign and security policy: theoretical and comparative perspectives. – Westport: Praeger, 2002. – P. 3-4.